

Kulturni

L I S T I

O B Č I N E Š O Š T A N J

DELI TELESA SE PRILEGAJO,
KADAR DVE TELESI
PRIPADATA DRUG DRUGEMU:
BRADA ZA DLAN,
NOTRANJI DEL KOMOLCA ZA GLAVO.

EMMA STONEX: SVETILNICA RJI

STANKA LEDINEK, KNJIŽNICA VELENJE

ISSN 1581-8373

9 770158 183733

LETO XXVII
ŠT. 7/8
31. AVGUST 2023

Iz galerije Prva samostojna razstava Danice Pirnat

Šoštanjčanka Danica Pirnat je svojo slikarsko pot začela v obdobju, za katerega radi rečemo, da nimamo več časa. A kot kaže, je čas čakal nanjo, ali pa ona nanj, saj se je intenzivno posvetila slikanju.

Predvsem je dobro izkoristila koronarni čas in je, namesto da bi se predala malodušju, slikala. Pred dobrima dvema letoma se je pridružila likovni sekciji KD Polzela in z vzpodbudo članic in članov dobila še večji zagon. Ker je vedoželjna in nikoli zadovoljna z doseženim, se ves čas tudi izobražuje. Članice

so jo nagovorile k samostojni razstavi, zato je svojo raziskovalno pot poleg realističnih motivov nadgradila tudi z abstrakcijo, v kateri je zelo prepričljiva. Odprtje njene prve samostojne razstave, ki jo je naslovlila Iz koronarnih časov v mladostne spomine, je bilo na Gradu Komenda 6. julija 2023. Sproščeno odprtje, ki ga je pospremlilo veliko njenih likovnih in drugih prijateljev ter družina, je popestril glasbeni gost Franjo Jurovič. K razstavi ji je čestitala predsednica Sonja Jezernik, duhovito sta mamico in babi kot dobrosrčno osebo predstavili hči in vnukinja. Avtorica se je vsem zahvalila v njej znanem slogu, s šaljivo besedo in srčnimi darilci. Dobro vzdušje in dobra razstava, ki pa je žal že zaključena.

Danica sodeluje tudi s šoštanjsko galerijo, v njej se je letos predstavila na skupinski razstavi ob 25-letnici galerije, pred nedavnim pa se je udeležila tudi delavnice na Velenjskem gradu pod imenom Moje mesto, rad te imam.

MILOJKA B. KOMPREJ

Foto Milojka B. Komprej

Foto Milojka B. Komprej

Ustvarjalna jutra

Drago Šumnik Luka postavlja na ogled svoja posebna stvarjenja, med njimi tudi slike petelinov. Prav zaradi teh petelinov je moral Luka zgodaj vstajati, da je lahko lovil njihove hitro izmikajoče podobe.

Upodobljeni na steklastih poljih so bolj svetli, močnejše obarvani, lepši kot v naravi, kar kaže na umetnikovo hotenje po sanjskem. Narava se preoblači v fikcijo, ki se postavlja na ogled in presojo opazovalcem. Ti jo vsak po svoje vidijo tako, kot imajo izoblikovane lastne poglede. Šumnikova Ustvarjalna jutra so doživetja individualne narave v trenutkih ustvarjanja, ko je eno s petelinov in njihovimi upodobljenji. To ponotranjenost umetnik doživlja tudi s Cankarjem, Prešernom in Kajuhom, ko jih spreminja po svoji podobi in postavlja na ogled. Z deljenjem svoje slikarske intimne svet umetnika in opazovalca nenehno širi in pogloblja.

Umetnine so bile na ogled v Vili Bianca v Velenju od 7. julija do 3. avgusta 2023.

Foto J.N.

J. N.

LIST

Akademski kipar, tudi industrijski dizajner Gorenja, pušča mogočne sled

V začetku julija so v Velenju namenili poseben dan kiparju in industrijskemu oblikovalcu ter častnemu občanu Mestne občine Velenje, rojenemu Mozirjanu, Cirilu Cesarju. Akademski kipar Ciril Cesar je 6. julija praznoval 100 let pestrega življenja. Rodil se je leta 1923 v Mozirju. Svojo naklonjenost formi in umetnosti je lahko razvijal že v otroških letih, saj sta bila tako ded, Andrej Cesar, kot kiparjev oče, Ivan Cesar, rokodelca. Podobarska delavnica sredi Mozirja, v kateri je delovala vsa družina, je nudila prvi pouk dečku, ki je zrasel ob lesu, barvah s pozlato, z živimi očmi svetnikov, v skladnosti in lepoti cerkvene opreme, kot so oltarji, ter vselej živahnimi obiski z novicami od drugod.

V Mozirju, katerega glavni trg je obvladovala Cesarjeva delavnica, je nekaj časa služboval tudi Anton Aškerc. Uglednega pedagoga, pesnika in pisatelja je pozneje prvi akademsko šolani kipar v rodbini Ciril Cesar upodobil, ko je leta 1956 ob pesnikovi stoletnici prejel občinsko naročilo za postavitev javnega spomenika veljaku v Celju. Mladi mojstrsko izvežbani kipar se je naloge lotil na način, ki v slovenski, pa tudi širši evropski spomeniški tradiciji dotlej za portretno spomeniško plastiko ni bil običajen. Kot akademski kipar je veliko storil tudi za rojstno dolino, kjer so postavili njegove skulpture trpljenja in mučeništva, saj ga je zaznamovalo uporništvu ter nesmisel in nasilje vojne: veliki kipi »talcev« so postavljeni v Mozirju, Nazarjah ter Gornjem Gradu. V Velenju pa so postavljena njegova dela Manifest, omenjeni kip, replika Aškercera ter sodobno delo v stekleni tehniki Sozvočje časa.

Cesar je postal častni občan leta 2020 kot uspešen občan te industrijske občine zaradi delovanja na področju kiparstva ter pomembnega prispevka k prepoznavnemu industrijskemu oblikovanju za takrat izjemno pomembno podjetje v Šaleški dolini Gorenje. Ob jubilejnem dnevu sta častnega občana sprejela župan MO Velenje Peter Dermol in podžupanja Aleksandra Vasiljevič ter mu čestitala ob prazniku ter se mu zahvalila za vse, kar je dobrega storil za to dolino in slovensko kulturo. Festival Velenje je skupaj z Muzejem Velenje ob tej priložnosti pripravil celodnevno dogajanje, s katerim so predstavili njegovo ustvarjalno delo. Ob svečani priložnosti so slavljencu v čast pripravili več aktivnosti, razstav in celodnevno dogajanje podprli z močno spominsko akcijo. Na dan kiparja kulture so pred Galerijo v Velenju postavili obeležje s stojnico s predstavitev kataloga njegovih del ter velike monografije Pot v svetlobo. Organizirali so ustvarjalno delavnico za otroke po vzoru steklenih skulptur kiparja, ki je ustvarjal tudi v moder-

nem, futurističnem slogu še v tretjem življenjskem obdobju. Ob strokovnem spremstvu Kornelije Križnič, Matica Velerja idr. so organizirali ogled Cesarjevih kipov in skulptur v središču mesta ter po stalni razstavi Cirila Cesarja v Muzeju Velenjskega gradu. Za zaključek so v Kulturnem domu v Velenju prikazali za javnost igrano dokumentarni film Pot v svetlobo, portret upornika-kiparja proti nasilju in trpljenju ter pionirskega industrijskega oblikovalca, vodja ateljeja za oblikovanje nekdanjega industrijskega giganta Gorenje.

Tatjana Hudomalj in akademski kipar Ciril Cesar Foto Jože Miklavc

JOŽE MIKLAVC

Osnovno šolo je obiskoval v Mozirju, meščansko šolo pa v letih 1935–37 v Šoštanju. Neposredno pred drugo svetovno vojno je obiskoval tudi obrtno šolo v Mozirju in delal v domači kiparski delavnici. Leta 1940 se je vpisal na Umetno obrtno šolo v Ljubljani, v oddelek Franceta Kraja, v letih 1943/44 pa se je šolal na Mojstrski šoli nemške obrti v Gradcu, vendar je izobraževanje prekinilo vojno dogajanje. V letih 1946/50 je kot eden najbolj nadarjenih študentov svoje generacije zaključil študij na Akademiji upodabljaljočih umetnosti v Ljubljani in na isti akademiji opravil leta 1952 tudi podiplomsko specialko pri prof. Smerduju.

Cesarjev znameniti kip v steklu Sozvočje časa – detajl krasi avlo KD v Velenju. Foto Jože Miklavc

Ciril Cesar letos slavi stoto poletje. Foto-reprodukcija Jože Miklavc

Spomenik Cesarjev kip Manifest Kentavri v Sončnem parku v Velenju Foto Jože Miklavc

Ciril Cesar letos slavi stoto poletje. Foto-reprodukcija Jože Miklavc

Razstava »Gaberke, ki jih ni več«

Pod Kozolcem je kustos Muzeja Velenje **Damjan Kljajič** 13. junija 2023 postavil na ogled fotografsko razstavo z naslovom »Gaberke, ki jih ni več«. Na panojih, ki so razstavljeni pod Kozolcem, so predstavljene vse gaberške domačije, ki jih je Rudnik lignita Velenje kasneje preimenovan v Premogovnik Velenje zaradi izkopavanja premoga in posledično ugrezanja večinoma tudi odkupil in porušil.

Nekdanji lastniki so si nove domove zgradili višje v Gaberkah ali pa so se odselili v sosednje vasi in kraje. Razstava je že šesti del cikla razstav, ki jih kustos Damjan Kljajič postavlja po krajih, kjer so ljudje morali zapustiti svoje domove zaradi posledic izkopavanja premoga. Tako so bile ločeno postavljene razstave v podhodu v Pesju: »Nekoč so bile Preloge«, »Tisto Pesje, ki ga ni več« in »Škale, ki jih ni več«. Razstavi »Družmirje, bila je vas, zdaj je jezero« in »Šoštanj, ki ga ni več« sta bili postavljeni v Mestni galeriji v Šoštanju.

Obiskovalce razstave je pozdravil in nagovoril tudi predsednik Kulturnice Gaberke **Franc Štehar**. Po krajši glasbeni točki, nastopila je mlada flautistka **Doroteja**, je avtor razstave predstavil svoj pogled na razstavo in se zahvalil vsem, ki so mu kakorkoli pomagali pri zbiranju informacij in fotografij. Lokacija razstave je res na pravem mestu, saj Kozolec stoji na mestu nekdanjega Gasilskega doma Gaberke. Tudi sam Kozolec je bil preseljen in s tem rešen rušenja pri Lesjaku v Šoštanju. Ob Kozolcu stoji tudi 3D maketa z označenimi vsemi domačijami in ostalimi objekti, ki so bili zaradi izkopavanja premoga in posledično ugrezanja odkupljeni in porušeni s strani Rudnika lignita Velenje oz. kasneje Premogovnika Velenje.

Razstava Gaberke

Foto A. Grudnik

Razstava Gaberke

Foto A. Grudnik

Razstava Gaberke

Foto A. Grudnik

A. GRUDNIK

Literatura Katjina pisma (ne)znancem

Pred mano je, lahko rečem, četrta knjiga Šoštanjčanke **Katje Brvar**, študentke psihologije na Filozofski fakulteti Maribor. Po prvih treh, **Labirint usode**, **Pisma mami** in **Pisma očetu**, avtorica meni, da je to drugačna knjiga. A po drugi strani mlada ustvarjalka vzpostavlja odnos z okoljem in predvsem s samo seboj, na enak način kot v prejšnjih dveh knjigah, čeprav tokrat piše (ne)znancu. Tudi ta odnos je poln empatije, sočutja in ljubezni.

Če smo se iz prejšnjih dveh knjig, **Pisma mami** in **Pisma očetu**, učili, kako vzpostaviti tople, spoštljive in predvsem zaupanja polne družinske odnose, je v tej knjigi pozornost namenjena naključnim srečanjem, ki pa, če verjamemo, da naključij ni, to niso. Na Katjini poti so se znašli ravno v pravem trenutku in na pravem mestu.

Katja je izjemno čuteča oseba, pravi, da v človeku vedno išče nekaj dobrega, neko sporočilo, ki ga ta oseba nosi v življenju in povzroči interakcijo. Njena prva knjiga **Labirint življenja** je nastala v 9. razredu osnovne šole. Zdaj, ko jo opazuje iz časovne, pa tudi zrelostne distance, pravi, da bi jo najraje imela v predalu. To kaže na njen literarni in tudi zrelostni napredek. Hkrati ve, da če ne bi bilo prve, tudi četrte ne bi bilo. V knjigi formata A5, trda vezava, je zbranih petindvajset zgodb, ki so jih navdihnil neznanci, Katjini naključni sopotniki. V spremni besedi, ki jo je napisala sama, zaključuje: (...) prav vsi smo namreč med seboj neznanci. Nekateri malo manj, nekateri malo bolj – včasih smo neznanci tudi sami sebi. Vendar pa verjamem, da lahko – če le znamo gledati s pravimi očmi – vsakega sprejmemo s toplo besedo in prijazno roko ter tako vsak dan naredimo poln čudes.

Četudi ne preberemo spremne besede, se skozi zgodbe odkriva ravno to. Pisateljica preko (ne) naključnih ljudi in dogodkov vzpostavlja vzporednice preteklih dejanj in izkušenj, si izoblikuje mnenje in odločitve ter lažje sprejema sebe in druge.

Ko sreča neznanca v podhodu, se spomni prazničnih jutur s potico, lepote prijetnega sončnega dne, polnega upanja, in spozna, da je vsak človek protagonist svoje usode. V zgodbi **Dragi solesar** opisuje, kako se vozi s svojimi kolesom (rada namreč kolesari) in srečanje s kolesarjem na vrhu hriba. Ob tem spozna, da sta po napornem hribu oba v »istem zosu«. Kolo jo uči vztrajnosti, ji daje svobodo in moč. Nekoliko drugačna je zgodba **Draga Veronika**, v kateri opisuje svobodoljubno dekle iz preteklosti, ki jo je spoznala preko zgodovine. Očarala jo je njena spontanost, ki jo navdihuje, da tudi ona(p)ostaja zvesta sama sebi. V zgodbi **Dragi Gorazd** se zahvali za spoznanje ljubezni in dobrote, zgodba **Draga gospa** z belimi lasmi pa je posebej iskrena. V njej se Katja odkrije kot prijazna sogovornica starejši gospe, s katero sta se srečali v Mariboru. V kratkem pogo-

MILOJKA B. KOMPREJ

voru sta ugotovili, da imata iste korenine. V njej ji ta gospa sporoča, naj ostane »čista«. Interakcija s to gospo ji ovzre slabo razpoloženje prejšnjega dne in jo utrdi v veri vase.

Naj za povabilo bralcem omenim še zgodbo **Dragi Kajuh**, za katero je bila nagrajena na literarnem natečaju o Kajuhu – kategorija odrasli. V njem se Brvarjeva pogovarja s Kajuhom o skupnih krajevnih izhodiščih, hrepenenju in sanjanju.

/Nositi srce v dlaneh, pomeni glasno ljubiti./Glasno ljubiti, pomeni kdaj biti glasno razočarana./Biti glasno razočaran, pomeni glasno jokati./Glasno jokati, pomeni nositi srce v dlaneh./so izpeljanka, ob katerih razmišlja o Kajuhovem sporočilu in moči vere v boljše življenje. Na kratko bi lahko povzeli, da je ob misli na pesnika in rojaka Kajuh

ha spoznala, da lahko človek v življenju doseže vse, kar hoče, če močno verjame vase in svoje vrednote.

Knjiga **Pisma (ne)znancem** ni zgolj literarni poskus, preko katerega avtorica išče samo sebe, je knjiga, ob kateri bo bralec našel veliko odgovorov na svoja vprašanja, hkrati pa občudoval pisateljčin lep notranji svet. Ta je mestoma romantičen, predvsem pa svetel poln vere in zaupanja. Ne glede na čas in okolje, v katerem imamo včasih vsi občutek, da je človeštvo izgubilo orientacijo, so med nami še vedno mladi, ki upajo glasno sanjati in živeti temeljne človeške vrednote.

Knjigo je oblikoval **Klemen Belavič**, izšla je v 20! izdavih, avtorici resno priporočam, da jo ponudi kakšni založbi in uredi natis s CIP-om.

Foto Milojka B. Kompelj

Kulturni paberki

Sveti Jakob

Sveti Jakob goduje po krščanskem koledarju 25., po pravoslavnem pa 30. junija. Jakob in Janez sta bila sinova Zebedeja in Salome iz Galileje. Družina se je preživljala z ribištvo. Ko sta se brata Jakob in Janez srečala z Jezusom in slišala njegove nauke, sta se mu pridružila in sta bila med prvimi njegovimi učenci. Bila sta Jezusova sorodnika, saj je bila njuna mati Salome sestra Jezusove matere Marije. Peter, Jakob in Janez so bili zelo cenjeni Jezusovi učenci. Ko se je skupini kasneje pridružil še drugi mlajši učenec Jakob, so odsej Jakoba Zebedeja imenovali Jakob veliki ali Jakob starejši. Jezusovi učenci so postali apostoli in oznanjali Jezusove nauke. O apostolu starejšem Jakobu ni znanih pisnih sporočil. Za kristjane pa so cenjeni evangeliji njegovega brata – apostola Janeza, katerih branje je še danes pomemben del cerkvenih verskih obredov. Legende govorijo, da je apostol Jakob veliki oznanjal evangelij v Španiji in na Portugalskem. O tem ni trdnih zgodovinskih dokazov, vendar je prav v teh deželah Jakob veliki najbolj priljubljen svetnik in najpomembnejši zavetnik Španije in še nekatere špansko govorečih dežel.

Po križanju Jezusa so bili v Judeji številni nasprotniki krščanstva in Jakob veliki je bil med prvimi apostoli, ki je umrl mučeniške smrti. To je bilo leta 44 po smrti Jezusa Kristusa, ko je Jakob takratni Judejski kralj Herod Agripa dal zapreti. Mučili so ga, bičali in obglavili z mečem. Po Jakobovi smrti so bile njegove relikvije (posmrtni ostanke) skriv-

nostno prenešene v Španijo in so se pojavile na kraju, kjer stoji Santiago de Compostela (Santiago pomeni sveti Jakob). Še danes je poznana in pomembna romarska pot za romarje iz vse Evrope. Romarji opravijo romanje peš (vsaj del poti), predvsem od francosko-španske meje do Santiaga. Celotna Jakobova pot obsega približno 800 km. Med romarji so bili v preteklosti in tudi še današnje dni številni Slovenci.

V Šaleški dolini imamo dve manjši cerkvi sv. Jakoba.

Cerkev svetega Jakoba v Topolšici je ena izmed šestih podružnic šoštanjske župnije. Stoji na griču, skrita za gozdičkom ob cesti, ki vodi v Terme Topolšica. O njenem nastanku ni poročil. Prvič se omenja leta 1545. Vemo pa, da so cerkev temeljito prezidali v času župnika Ferdinanda Karga (1822–48) in takrat je dobilo svetišče sedanjo obliko. Cerkev je imela tri zvonove, ki pa jih je med

Cerkev svetega Jakoba – Jakca, pogled skozi okno naše hiše

Foto Jože Lekše

35. citrarski festival Prešmentane citre 2023

V Starem trgu in na Velenjskem gradu je od 22. do 24. avgusta potekal že 35. citrarski festival Prešmentane citre, ki ga je vpeljal še kot prvi kulturnik KC Ivan Napotnik Velenje Marjan Marinšek in bil dolga leta najpomembnejši akter-organizator ter tudi vsebinski soustvarjalec.

Kasneje je tradicionalno citranje prevzel Festival Velenje, ki je organizator vse od ustanovitve. Po

Foto Jože Miklavc

Marinškovi smrti pred 12 leti je veliko energije v nadaljevanje festivala vlagal predvsem citrarski pedagog GŠ Velenje **Peter Napret**, predsednik, kasneje in zdaj podpredsednik Citrarskega društva Slovenije. Primat prireditve s tako dolgim obeležjem je bil desetletja eden najpomembnejših v Evropi, vsekakor pa v Sloveniji, zasluge pa gredo predvsem vodstvu in strokovnim sodelavcem Festivala Velenje. Na tokratni tri večere trajajoči prireditvi so

Foto Jože Miklavc

drugo svetovno vojno odvzela nemška oblast. Po vojni je cerkev dobila nove zvonove, tudi s prispevki krajanov.

Sveti Jakob pri Velenju velja za najstarejšo cerkev v Šaleški dolini. Stoji pod nekdanjo graščino Limbar, ki se prvič omenja sredi 13. stoletja. Znano je, da so po propadu tega gradu v 16. stoletju sedež gosposčine prenesli v dvorec oz. graščino Lilijski grič v Pesju. O cerkvi svetega Jakoba je malo zgodovinskih podatkov. Prvotno naj bi služila kot grajska kapela, ki so jo kasneje povečevali. Ta cerkev je podružnica župnijske cerkve svete Marije, ki stoji v starem delu Velenja.

Ker cerkev sveti Jakob stoji na vzpetini med Velenjem in Pesjem ter se v vseh letnih časih bohoti s svojo barvito okolico, vabi številne pohodnike, ki si lahko s ptičje perspektive ogledajo Šaleško dolino, in morda je prav zato ta cerkev prejela vzdevek – romarska cerkev.

JOŽE LEKŠE

JOŽE MIKLAVC

12. Šoštanjski filmski večeri

Za zgodovino in za obnovo spomina tistim, ki so bili prisotni, in v opomin ostalim, ki še bodo, objavljamo spored filmskih večerov, ki so se odvijali na Glavnem trgu 23. in 24. avgusta 2023.

Vreme se je oba dneva naklonjeno odelo v prijeten

večer, z ravno prav sapice, da so prisotni lažje spremljali ogled 17 filmov domačih ustvarjalcev – v spremljevalnem programu Pihalni orkester Zarja, Ela Ana Novak, Andrej Kmetič Andy, Matjaž Ograjenšek in Jani Napotnik, ki je v večeru nastopil tudi kot avtor in moderater. Zbrane je nagovoril šoštanjski župan Boris Goličnik, ki je izrazil veselje nad dogajanjem na trgu in čestital soustvarjalcem in avtorjem. Pohvalil je

organizatorje Video studio Mozaik, za katerim stoji Tomo Čonkaš, Zavod za kulturo in Krajevno skupnost Šoštanj in vsem prisotnim zaželel prijetnega druženja. Prireditve sta moderirala Nina Lambizer in Boštjan Dermol, k tekoči realizaciji pa so prispevali mnogi posamezniki, med njimi tudi Dušan Dobnik in Zalka Mikuž, ki sta hkrati avtorja mnogih filmskih zapisov našega kraja.

MILOJKA B. KOMPREJ

Filmi odkrivajo na velikem platnu našo sedanost in preteklost tudi v letu 2023.

Filmi nas bodo popeljali ...

... v radostno dogajanje,
... v naša življenja, ki jih krojijo naravne ujme,

spoznali bomo ...

... kaj je bil v preteklosti šoštanjski izliv,
... življenje danes in nekoč,

videli bomo ...

... kako je potoval premog vse od leta 1955 do danes,
... kako so igrali nogomet suhi in debeli v letu 1975.

ustavili se bomo ...

... pri pritrkavanju v Zavodnjah v letu 2023.
... na TV-Pohrastrniku v letu 1990,

spraševali se bomo ...

... o minljivosti,

odstri bomo ...

... še ne videne posnetke,

sprehodili se bomo ...

... po Občini Šoštanj,

poslušali glasbo ...

... različnih izvajalcev,

spoznali bomo ...

... lovške običaje,

slišali in videli bomo ...

... zgodbo o odbojki v Očini Šoštanj

ter leteli in se zaljubili ...

... v Šoštanju, Lajšah, Gaberkah in ...

GLAVNI TRG V ŠOŠTANJU
v sredo, 23. in četrtek,
24. avgusta 2023,

FILMSKI program ob 20.30

Spremljevalni glasbeni program ob 19.30 uri
V primeru slabega vremena bo dogodek prestavljen in boste obveščeni o novem terminu.

Filmi odkrivajo na velikem platnu našo sedanost in preteklost tudi v letu 2023.

Ustvarjalci, sodelavci in organizatorji ŠOŠTANJSKIH FILMSKIH VEČEROV smo za vas pripravili ter ustvarili 27 filmov in filmskih ter video zapisov preteklega in sedanjega časa.

Organizacija in priprava filmskih večerov
Studio Mozaik, www.studiomozaik.si
Zavod za kulturo Šoštanj, www.soshtanj.si

Ureditev in priprava filmskega gradiva
Tomo Čonkaš

Sodelujoči na prireditvi
Jani Napotnik, Ela Ana Novak, Ajda Stropnik
Šoštanjske meščanke
Različni glasbeni izvajalci
PO Zarja

Povezovalka programa prireditve
Nina Lambizer in Boštjan Dermol

Tehnična oprema
Studio Mozaik
Zavod za kulturo Šoštanj
KS Zavodnje

Tehnična izvedba
Tomo Čonkaš, Darko Vučina, Nace Sedrnik,
Zalka Mikuž, ...

Oblikovanje vidnih sporočil
(grafika: Sabotage Kurmanjak)

Zahvaljujemo se vsem sodelujočim pri pripravi, organizaciji in izvedbi programa Šoštanjskih filmskih večerov. Hvala vsem, ki nas podpirate in se nam pridružujete pri prizadevanju za ohranjanje našega sveta v filmski govorici in video zapisih. Vabljeni in dobrodošli v naš krog z idejami, materiali in aktivnostjo. Kontakt: video.mozaik@biolinet.si ali po tel. 041 690 017 (Tomo Čonkaš).

Filmske večere pripravljajo in podpirajo

PROGRAM

SREDA, 23. AVGUST 2023

OB 19.30 SPREMLJEVALNI GLASBENI PROGRAM
IN OB 20.30 FILMSKI PROGRAM

LJUBEZEN SRČNA

Glasbeni film in nastop v živo: Jani Napotnik, Ela Ana Novak in Ajda Stropnik
Video in foto: Zalka Mikuž

PRVI DEL - RADOSTNO DOGAJANJE V OBČINI ŠOŠTANJ

Posnel in uredil: Dušan Dobnik, 2022, 2023
- Saleški festival piva, 26. 8. 2022
- Državna proslava v OS HDK Šoštanj - Dan upora proti okupatorju, 26. april 2023
- Srečanje šoštanjčanov po 52 letih, 25. 4. 2023
- Prvomajska budnica, 2023

NARAVNE UJME V OBČINI ŠOŠTANJ, AVGUSTA 2023

Video zapis različnih dogodkov v avgustu 2023.
Avtorja: Zalka Mikuž in Dušan Dobnik

ŠOŠTANJSKI IZZIV

Prireditve, ki je trajala med leti 1999 in 2003.
Namenjena je bila obrtnikom v Občini Šoštanj.
Pobudnici video zapisa: Romana Sevcnikar in Jožica Verdenik
Kamera, režija in video produkcija arhivskih zapisov prirediteljev: Andrej Kos, Tomaž Sešelj, Egidij Srdič, Boštjan Novak, TOBO Digitaliziral in uredil: Tomo Čonkaš

OB ISTI URI

Odlomek iz filma 4 letni časi.
Predstavitve obrtnikov v Občini Šoštanj leta 2006.
Avtor: Jani Napotnik

LETALSKI MITING V LAJŠAH, 1998

Filmski zapis enega največjih letalskih mitingov v Lajšah.
Avtor: Boris Salobir

SUHI IN DEBELI IGRALO NOGOMET V TOPLOŠICI, 1975

Filmski zapis veselega, družabnega dogodka.
Posnel: Rihard Grobelnik
Restavrirala in izbrala: Zalka Mikuž
Uredil: Tomo Čonkaš

ODBOJKA V OBČINI ŠOŠTANJ

Povzetek iz dokumentarnega filma v sklopu EU projekta projekt SEARCH, 2022,23
Scenarij in branje besedila: Sonja Berko Eisenrich
Sodelavec, organizator in informator: Alimpije Košarkovski
Arhivski material: Jani Napotnik
Režija in montaža: Tomo Čonkaš
Producent: Integra Inštitut

MINLJIVOST

Avtorski dokumentarni film o rušenju OŠ Biba Rock.
Avtor: Jani Napotnik

MANDALA

Kratka verzija dokumentarnega filma, ki prikazuje obisk skupine budističnih monihov iz Nepala in 14. daljšajame Tenzina Gyatsona, ki so leta 2002 v Ljubljani izdelali pečeno mandalo Bude sočutja.
Avtor: Boris Andrej Miklar

ČETRTEK, 24. AVGUST 2023

OB 19.30 SPREMLJEVALNI GLASBENI PROGRAM
IN OB 20.30 FILMSKI PROGRAM

KO SEM ZALJUBLJEN BIL

Glasbeni igrani film narejen, oktobra 2018.
V glavni vlogi: Gaberški svet
Avtor: Rajko Perger

VNUKINA NAJSTAREJŠE TRTE

PRISPELA V GABERKE
Video zapis posaditev potomke najstarejše trte v Gaberkah, 2022
Avtorica: Zalka Mikuž

DRUGI DEL - RADOSTNO DOGAJANJE V OBČINI ŠOŠTANJ, 2023

Posnel in uredil: Dušan Dobnik
- 25. let mestne galerije Šoštanj, 20. 4. 2023
- Rally - 27. maj 2023
- Ma97 Dni Šoštanj, 30. 5. 2023
- Ana Desetnica, 28. 6. 2023
- Pifarski Muzikantje, 28. 7. 2023

IZDELAVA HITRE CESTE GABERKE – ŠNALE, 2020 – 2021

Video zapis dogajanja na isti lokaciji prej in potem.
Uredil in posnel: Rajko Perger

DANES IN NEKOČ - PREMOG PO TIRIH

SALEŠKE DOLINE OD 1955 DO DANES
Dokumentarni film nas popelje v obdobje 68 let vojnne premoga v različne smeri in za različne namene.
Režija, montaža in kamera: Tomo Čonkaš
Arhivski posnetki: Boris Salobir in Studio Mozaik
Pobudnica: Romana Sevcnikar
Produkcija in producent: Studio Mozaik, avgust 2023

RAZSTRELITEV CERKVE SVETEGA MIHAELA V DRUŽMIRJU, 4. 3. 1975

Restavrirani posnetki različnih snemalcev.
Uredil: Boris Salobir, 2023

PRIITRKOVANJE

Dokumentarni film o starem običaju pritrkovanja, ki so ga uprizarili v Zavodnjah leta 2023.
Pritrkovalci: Bernard Rogošek, Klemen Laznik, Uroš Verita
Avtor: Darko Vučina

INTERNA TV POHRASTNIK

Video zapis odlomkov sporeda interne TV Pohrastrnik iz leta 1990.
Kamera: Slavko Andrej Arhiv: Matevž Perovec
Idejni pobudnik in organizator: Rajko Zaleznik
Uredil: Tomo Čonkaš

ZGODBE ZELENE BRATOVŠČINE

LD SMREKOVEC
Dokumentarni film nam prikaže različne lovške običaje v obdobju od leta 1991 do danes.
Avtorica: Zalka Mikuž

FILMI v nas prebujajo ČUSTVA in SPOMINE, porajajo IDEJE, nas OSVEŠČAJO ter BOGATIJU!

Vitezi Šaleške doline so polepšali srednjeveški praznik

Grad Vrbovec so v 12. stoletju pozidali Oglejski patriarhi na gosposčini, ki so jo leta 1140 dobili od rodbine Teobalda Chagerja. Grad se izrecno omenja leta 1248 kot *Castrum Altemburch*. Grad in gosposčino so upravljali patriarhovi oskrbniki. Po letu 1282 so ga imeli v fevdu Vovbrški grofje s Koroške, ki so ga dali v nadaljnji fevd 1286 vitezom Vrbovskim, imenovanim po gradu. Ko pa so Vovbrški leta 1322 izumrli, so Vrbovški prevzeli posest neposredno v svoje roke.

Leta 1360 sta brata Eberhard in Burkard Vrbovska polovico gradu in gosposčine prodala Celjskim grofom, ki pa so vse to dali naprej v fevd Otonu in Janezu Bistriškima. Leta 1367 so pridobili Celjski še drugo polovico najprej v zastavo in 1369 tudi v last od Kola iz Vuzenice, hkrati pa jim je oglejski patriarh posest še isto leto potrdil tudi formalno v fevd. Celjski so ga obdržali do izumrtja grofije 1456. Burno je bilo tudi še kasneje, nazadnje so grad požgali borci partizanske vojske med 2. svetovno vojno, ker je bil utrdba okupatorske vojske. Sedanjí lastniki in najemniki dobro ohranjenih prostorov v skladu z zakonodajo in zaščito ob nadzoru Celjskega Zavoda za varstvo kulturne dediščine z gradom skrbno ravna. Muzej Vrbovec, ki je nastanjen v grajskih prostorih, z več prireditvami, še zlasti pa že 7. leto s poletno Srednjeveško gostijo, prikaže sege tistega daljnega poznega srednjega veka, ko so v Nazarjah še gospodarili gospodarji Vrbovski. Grad Vrbovec v Nazarjah s strokovnim vodstvom Muzeja Vrbovec dir. **Barbaro Šoster Rutar** ter muz. **Jasmino Jurčič** tako obuja običaj nekdanjega gospodarja, plemiča **Konrada I. Vrbovskega**, ki je enkrat v letu povabil na druženje in pojedino vse svoje zaščitnike, sorodstvo, služinčad ter še zlasti bližnje plemstvo in prijateljske predstavnike bližnjih in nekaterih oddaljenih gradov. Vse je gostil v zahvalo in pripadnost Vrbovski rodbini kot dober gospodar in zaščitnik prebivalstva, zato tudi svoje oborožene vojščake in zaveznike. V spomin na tisti čas, življenje ter načelnost gospodarja Konrada Nazarčani pripravljajo v gradu ter na ploščadi pred pročeljem tega etno-turistično **Srednjeveško gostijo**. Ob tem prikažejo viteške veščine, strokovno znanje, kulturo, zgodovinsko-etnografsko poslanstvo, starodavni šport, otroške igre, kulinariko idr. V poletnem času se angažirajo domači kulturniki, člani turističnega društva, prostovoljci in nekateri gostje-izvajalci srednjeveškega programa. Pri vsem so organizacijsko povezani sodelavki muzeja in vodstvo Občine Nazarje.

Pozno popoldne v temno noč se je pilo, jedlo in slavilo, vmes so zvenketali meči

Pod to »streho« prireditelji spravijo še vse kaj drugega, predvsem pa sprejem s povorko gostov na čelu s plemičem Konradom I. Vrbovskim (Bojanom Štrukljem) ter njegovo spremljevalko,

s prikazom grajskih iger, srednjeveških plesov in glasbe, pristne zabave z raznovrstno odlično hrano »grajsko gostijo«. Ob tem so se izkazali z dolgotrajnim bogatim programom: s spretnostjo ter ukanami čarovnika, sejmarjenjem, viteškimi igrami ter mečevanjem, streljanjem z lokom, iskanjem grajskega zaklada, srednjeveško glasbo in plesi ter predstavitvami hladnega orožja. Za mlade so pripravili srednjeveške delavnice, igre, različne rokodelske delavnice, gospodarni pa so izkoristili tudi možnost ponudbe pridelkov, izdelkov in raznovrstnega okrasja. V tem času je še najbolj pritegnil nastop akrobatske skupine *Dunking Devils* in nočno sabljanje, ognjena predstava žonglerjev skupine Čupakabra.

V sprevodu plemič Konrad, vitezi, plesalci in vitezi Šaleške doline

Začetek slovesnega srednjeveškega praznika je bil ob najavi sprevoda s fanfarami. Iz osrednjega dvorišča Vrbovca se je vila dolga trojna kolona s prapori, zastavami, helebardami, štiti in meči. Na čelu pa slavnostni par Konrad I. Vrbovski s soprogo. Ob srednjeveški slovesni glasbi v taktu so gostje na čelu z gostiteljem obhodili celotno dvorišče in stojnice ter s tem počastili Vrbovski dan ob srednjeveški gostiji. Prvo prireditev srednjeveško gostijo so priredili leta 2016, zaradi korone je bila ena izpuščena, doslej pa je bila tokratna srednjeveška »fešta« že sedma. »Za uspeh prireditve je poskrbelo 100 nastopajočih s tržničarji vred. Številne mlade družinice in najmlajše radovedneže je zaposlil Čarodej Andrej. Za starejše otroke so poskrbele članice mlade umetnice KUD Potovke z lovom za Kondradov zaklad. Turistično društvo je animiralo in vodilo otroške delavnice. V bojih so se pomerili Red kraljevega orla in Vitezi najemnikov Celjskih. Srednjeveške plesne so izvajali KUD Galiarda in orientalske plesalke Bayani. Lokostrelstvo tekmovanje so izvajali gostje vitezi z gradu Šalek. Pravi spektakel pa je priredila skupina *Dunking Devils* s pravim akrobatskim šov-spektaklom. Nočno ognjeno predstavo so pričarali člani akrobatske skupine Čupakabra. Na žaru so vrteli vola, ki je nasitil stotine gostov srednjeveškega Vrbovca

Glavno in naslovno vlogo je tokrat, ob pomanjkanju srednjeveških kuharjev, opravil podjetnik **Dobrinko Danojevič** s pomočniki, ki mu je električni razžen velik izziv. Vrlí vitez **Valentin Podpečan** izpod gradu Šalek se je spopadel v borbi v mečevanju s slavnim, mnogo močnejšim vitezom Petrom,

Srednjeveška žurnalistka Ana Vita Šaleška je srkala medico in koketirala z vitezom s Pustega gradu. Foto Jože Miklavc

JOŽE MIKLAVC

vodjem skupine Vitezi Najemniki grofov Celjskih. Žal je bitko izgubil, glavo pa je prinesel domov celo in že brusi meč za nove plemiške podvige.

Vojščaki niso manjkali na nobeni srednjeveški zabavi. Foto Jože Miklavc

Gospod Konrad Vrbovski I. Bojan Štrukelj in njegova letošnja Ljubezen Simona Brajer sta požela vroče aplavze. Foto Jože Miklavc

Nobena srednjeveška gostija ne mine brez viteških bojov. Foto Lea Remic Valenti

Foto Jože Miklavc

Ob mesni srednjeveški gostiji tudi sladica pečene miške Foto Jože Miklavc

Vitezi Šaleške doline sodelujejo na vseh pomembnejših grajskih shodih. Foto Jože Miklavc

Prifarci

MILOJKA B. KOMPREJ

Poletne večere na Glavnem trgu v Šoštanjju so 28. julija ogreli Prifarski muzikantje, saj je bil trg poln dobre glasbe in veselja željnih poslušalcev.

Ob svojih 35 letih delovanja so navdušili zbrane z zimzelenimi melodijami iz svojega bogatega

repertoarja. Poleg Vesela pastirja, Moj očka so djali, Vejica rožmarina in vseh ostalih je posebej lepo zazvenela pesem Že nona mi je rekla, tako kot je, je prav. Šoštanjjski župan je izrazil navdušenje nad skupino, ki ji radi prisluhnejo stari in mladi, ter izrazil upanje, da bo na naslednji pri-

reditvi trg, ki ga želijo oživiti, spet poln. Glasen aplavz in dva bisa so potrdili, da je koncert dosegel svoj namen in polepšal vsakdan v naši lepi občini.

Čestitke Prifarcem za 35 let delovanja in ambasade dobre volje, s katero nas razveseljujejo.

Foto Dušan Dobnik

Foto Dušan Dobnik

Cerkev

Bogoslužna oznanila, september 2023

NEDELJA, 3. SEPTEMBRA, SV. MAŠE NA 22. NEDELJO MED LETOM

Šoštanjjska župnijska cerkev ob 7.00, 8.30, 11.30
Šoštanjjska mestna cerkev ob 19.00
Bele Vode ob 8.30 | Zavodnje ob 10.00
Uršlja gora ob 14.00

SREDA, 6. SEPTEMBRA, ČEŠČENJE SVETEGA REŠNJEGA TELESA

Ob 8.00 sv. maša in molitvena ura, ob 17.00 molitvena

PETEK, 8. SEPTEMBRA, SV. MAŠE NA PRAZNIK MARIJINEGA ROJSTVA

Šoštanjjska župnijska cerkev ob 8.30
Šoštanjjska mestna cerkev – češčenje Svetega Rešnjega Telesa – molitvena ura od 17.00 do 19.00, ob 19.00 sv. maša
Bele Vode ob 8.30 | Zavodnje ob 10.00

NEDELJA, 10. SEPTEMBRA, SV. MAŠE NA 23. NEDELJO MED LETOM

Šoštanjjska župnijska cerkev ob 7.00, 8.30 in 11.30
Šoštanjjska mestna cerkev ob 19.00
Bele Vode ob 8.30
Zavodnje ob 10.00

NEDELJA, 17. SEPTEMBRA, SV. MAŠE NA 24. NEDELJO MED LETOM

Šoštanjjska župnijska cerkev ob 7.00, 8.30, 11.30 in ob 15.00 Vera in luč
Šoštanjjska mestna cerkev ob 19.00
Sveti Križ ob 10.30 – Povišanje Sv. Križa
Zavodnje ob 10.00

NEDELJA, 24. SEPTEMBRA, SV. MAŠE NA 25. NEDELJO MED LETOM

Šoštanjjska župnijska cerkev – Šmihelska nedelja – ob 7.00, 8.30 in 11.30
Šoštanjjska mestna cerkev ob 19.00
Bele Vode ob 8.30
Zavodnje ob 10.00

PETEK, 29. SEPTEMBRA, NA GOD SV. MIHAELA, ZAVETNIKA ŽUPNIJE ŠOŠTANJ, JE V ŽUPNIJSKI

celodnevno češčenje Svetega Rešnjega Telesa. Sv. maše bodo ob 7.00, 10.00 in 19.00 (ta dan ni sv. maše v mestni cerkvi). Pri češčenju bodo prisotni misijonarji.

Sv. maši v domu **Zimzelen**: torek, 12. in 26. septembra

Iz zgodovine

»Srebrne plesalke« iz Topolšice

Desanko Maksimović (1898–1993), največja srbsko pesnica 20. stoletja, navadno povezuje mo s Topolšico zaradi njenega romana Odprto okno, ki se delno dogaja tudi v bolnišnici v Topolšici in ga je izdala leta 1954. V sami Topolšici pa je v času med obema vojnama napisala pesem Srebrne plesalke.

Desanka Maksimović: Srebrne plesalke

Poljana bela, iz srebra.
Skoki sneg trepeta, trepeta
vrsta plesalk jelk
na stopalih iz leda.
Ves borov gozd,
gozd molče gleda.

Na čelu krona iz srebra
trepeta, skozi sneg trepeta.
Naročja polna pajčolan;
nedrja s srebrom pretkana.
Plapolajo ogrinjala zelena,
s srebrom na stegna spojena.

Jelke, plesalke vrh ene nožice,
se smejejo, nihajo, smejejo,
z vitkimi bokci vejejo.
Bele snežene tančice
vrtijo naokoli kot norice.
Drviyo na srebrnih prstih.

Z večerom bela ogrinjala zvijejo
kot ptice perutnice,
po tiho v molk se skrivajo,
potaplajo se v sen neznan.
Majhni borovci, iz srebra,
borovci stražijo, ko se utrinja dan.

Desanka Maksimović je bila rojena v učiteljski družini v Rabrovici pri Valjevu. Filozofsko fakulteto je končala v Beogradu. Bila je profesorica književnosti, članica Srbske akademije znanosti in umetnosti, dopisna članica SAZU. Umrila je v Beogradu, stara 95 let. Zaradi dolgega, 70-letnega obdobja ustvarjanja je imela velik vpliv na srbsko kulturo 20. stoletja kot najizrazitejša predstavnica »ženske lirike«. Pisala je enostavno, da bi jo vsi lahko razumeli. Izdala je preko 40 knjig proze, poezije in potopisov.

V knjigo »Medvojna srbska književnost« so med osmimi pesmimi Desanke Maksimović uvrščene tudi Srebrne plesalke. Pesem sodi v izbor obveznega branja v osnovnih šolah v Srbiji, obravnavajo jo v 5. razredu: vključena je na zvočne čitanke, obdelana na video predavanjih za srbski jezik in književnost, na spletu lahko rešujete test o njej. O »Srebrnih plesalkah« v šoli povedo: da je to lirična pesem, opisna (deskriptivna), z opisi narave, njene lepote, zvokov in barv. Da je tem-

atika pesmi ples jelk v snegu, lirski subjekt so jelke: ko veter piha v jelke, pokrite s snegom, vijejo veje in se majejo, kot da bi plesale. Naštetjeje tematske celice: poljana, ples jelk, sneg, speče jelke, borovci – stražarji. Potem si morajo otroci zamisliti podobo s snegom pokrite pokrajine. Kaj vidijo? Katera barva prevladuje? Kaj slišijo? Kdo so srebrne plesalke? Zakaj so posebne? Katero drevo še nastopa poleg jelk? S katerimi besedami pesnica oživlja naravo? Katera vrsta besed je to? To so glagoli: molči, gleda, trepeta, smejejo, nihajo, stražijo. Kakšna je ideja pesmi? Lepota narave nikogar ne pusti ravnodušnega. Oblika: štiri kitice, kitica je šestvrstična. Naštetjeje slogovne figure: okrasni pridevek (epitet: srebrna, bela poljana), primerjava (zvijejo kot ptice krila), poosebitev (personifikacija; gozd molči in gleda) – narava dobi človeške lastnosti. Jelke in bori so v kontrastu: jelke plešejo in spijo, bori gledajo in jih stražijo (aktivno – pasivno). Srebrne plesalke so bile obravnavane tudi v srednji šoli kot nazoren primer opisne pesmi.

Nečesa pa v teh podrobnih analizah ne povedo: da je bila pesem prvič objavljena v zbirki Nove pesme (Beograd, 1936), kjer se z njo začenja poglavje »Iz Slovenačke« (Iz Slovenije). Pa tudi o ciklu »Iz Slovenačke« velja vse kaj drugega, kot da bi vsaj delno nastal v Topolšici: v nekrologu Maksimovičevi v letopisu SAZU piše, naj bi šlo za Gorenjsko. (Za njeno iskreno in neposredno dovtetnost za vse, kar je lepega v naravi, je posebej značilen ciklus z naslovom »Iz Slovenačke«, v katerem poje hvalnico lepotam naše Gorenjske s takšno neposrednostjo in poetičnostjo kakor noben drug srbohrvaški pesnik.) Po Lojzetu Krakarju pa naj bi Maksimovičeva opisovala lepote slovenskih Alp. Sama pesnica je o pesmi večkrat povedala: »V snegu Slovenije, v Topolšici, so se rodile Srebrne plesalke.« – »V Topolšici sem napisala tudi nekaj svojih pesmi v prozi, tistih s snežnimi motivi. Odhajajoč v Topolšico sem prekižala vse tiste kraje /.../« – »V Topolšici sem bila večkrat, saj je bil tam moj brat Bogoljub, zdravnik /.../ Tako sem, na primer, 'Srebrne plesalke' napisala v Topolšici. /.../ Romantični predeli vaše dežele so kot nalašč za moj okus /.../ Naj sem šla preko polja z namerom, da pišem ali ne, vračala sem se s stihki kot drugi otroci z gobami ali metulji.«

Desanka Maksimović je bila s Topolšico povezana dvakrat: Prvič preko svojega brata Bogoljuba (1902–1970), zdravnika, ki je nekaj časa delal v Topolšici. Iz objavljenega pisma Branimirja Čosića (št. 260) izvemo, da je brat Desanke Maksimović prišel v Topolšico 8. 4. 1930. Ponovno je prišel (iz Državnega zdravilišča na Vencu) kot pripravnik v Državno zdravilišče Topolšica 7. 11. 1936, po nalogu Ministrstva za socialno politiko in narodno zdravje št. 15314.

Drugič pa je bila Maksimovičeva s Topolšico in Šoštanjem povezana preko profesorice in pesnice Darinke Odovič, s katero sta bili prijateljici že od otroštva. Odovičeva je več let (1935–1938, 1941) živela v Šoštanju: tu je učila na meščanski šoli, ko je spremljala hčerko Dušico, ki se je zdravila v Topolšici zaradi tuberkuloze. V svoje neobjavljene spomine je Odovičeva zapisala: »Po treh letih, ki sem jih z Dušico preživela v Sloveniji, je prišlo do natisa zbirke pesmi »Dušica«, usklajene z bolečino in lepoto. Dala sem jo prebrati svoji najboljši prijateljici iz mladosti, zvesti in vdani prijateljici, ki sem jo imela neopisljivo rada, Desanki Maksimović.

Navdušila se je in mi zanjo napisala predgovor – edini, ki ga je kdaj komu napisala. Nedavno ji je umrla sestra, naša čudovita Zara. To leto sva preživeli skupaj v Topolšici in pri meni v Šoštanju. Desanka je skoraj ponorela od bolečine. Ves čas sem bila ob njej, trudila sem se, da bi ji od jutra do večera govorila o vsem drugem, samo ne o Zari. Celo življenje sem jih imela zelo rada, te ljube sestrice Maksimović. Bilo jih je pet. Za Deso sem imela najraje Zaro, pa tudi ta me je imela najraje, saj sem ji na željo in ukaz cele ure prepevala francoske pesmi, ko je bila bolna. Še posebej rada je imela Ramono in norela za ruskimi romancami, posebno Lermontovim Viharjem. »Darinka, poj mi!« je skozi solze zavillila Desa. S tem mi je želela ukazati, da bi govorili o Zari. Največ sva se zadrževali pri Dušici, ki je bila presrečna, da sta neprestano pri njej mama in tetka Desa. Terasa je bučala od smeha, ko je bila tam Desa: trudila sem se, da bi jih s svojim humorjem odtrgala od ubijalskih misli na tuberkulozo.«

Razmeroma blizu Topolšice, v Slovenj Gradcu (1936–1938) in Ljubljani (1930–1936 ter od 1939), pa je v času, ko se je Desanka mudila v Sloveniji, delala tudi njena prijateljica, pravica Ljuba Prenner (1906–1977). Knjižnica v Ravnah na Koroškem hrani fotografijo Desanke Maksimović iz zapuščine Ljube Prenner s posvetilom: »Milom Pubi, / da me ne zaboravi / Desanka / 22. 1. 1927.« – Ljuba Prenner je bila krščena kot Amalia Maria, mama in sestra sta jo klicali Mala, Malči ali Malčka, prijatelji, oče in v mestu pa »Puba«, tako se je kdaj

Ustavou Ujta ga
mo to sastopaba
berama
22-1-27
5-1

Fotografija Desanke Maksimović iz zapuščine Ljube Prenner (foto Milan Savić, Beograd) ter posvetilo z zadnje strani (hrani Koroška knjižnica Ravne na Koroškem)

ROK POLES

podpisala tudi sama. Od tod torej posvetilo 'Ljubemu Pubi, da me ne pozabi'. – Transspolna Prennerjeva je od gimnazijskih let dalje izražala svojo moško identiteto s fantovskimi oblačili, med prijatelji in družino je govorila v moškem slovničnem spolu, njen prepoznavni znak so bili kratko pristrizen lasje, aktovka, kravata in klobuk. Med šolanjem v Beogradu (1926) je bila njena profesorica na 1. ženski gimnaziji v Zarinovi ulici (kjer je končala 5. in 6. razred) tudi Desanka Maksimović, ki Prennerjevo v pismu imenuje »moj mali dečko«. Po

Devet mesecev ležanja: Iz dnevnika Danice Širola med zdravljenjem v Državnem zdravilišču za tuberkulozne v Topolšici 1924/25

Danica Širola (1900–1926) je bila hrvaška učiteljica, njen oče je bil šolski nadzornik. Objavljala je pesmi. Z 20 leti se je zaobljubila k večnemu devištvu, poslušnosti Svetemu Očetu in da bo odšla v samostan takoj, ko bo možno. Kljub nasprotovanju družine se je pridružila uršulinkam v Zagrebu, ko pa jo je pregledal zdravnik, je dejal materi prednici: »Naj ta gospodična čim hitreje zapusti samostan, ima tuberkulozo.« Zdravila se je poslednjih nekaj let, do smrti. Njeno delo in zapuščina so zbrani in objavljeni. Po navetu spovednika je pisala dnevnik: tudi ko se je zdravila v Topolšici. Pretežni del dnevnika obsegajo njeni nagovori Jezusu in Mariji, drobci pa odštirajo vpogled v vsakodnevno življenje v Državni bolnišnici za tuberkulozne v Topolšici – ti so izluščeni in prevedeni.

Zagreb, 3. 2. 1924: Pred nekaj dnevi sem se vrnila domov. /.../ Kaj pa zdaj? Kaj naj storim? [Brat] Božidar je pisal v zdravilišče Topolšica v Slovenijo. Dobil sem odgovor. Stroški so dosti nižji kot na Brestovcu [sanatorij za tuberkulozne pri Zagrebu], a še vedno močno presejajo mojo plačo. Upajo, da bom dobila popust, ker je to državno zdravilišče. – Ljubi bog, kaj naj? Se naj zaposlim in delam. Kdo bo delal za mene? – Naj ostanem doma? Vsi se bojijo moje bolezn. Božidarjevi malčki mi ne smejo blizu, pa tudi moji bližnji ne. Pazim, kolikor le morem. Kupila sem si vse posodje ločeno, kaj bi še lahko storila?

Hercegnovi, 8. 3. 1924: /.../ Pripravljala sem se za Slovenijo, za zdravilišče Topolšica, oddala sem prošnjo in vse potrebno.

29. 4. 1924: Sprejeli me bodo v bolnišnico – sanatorij, zdravilišče, ne vem, kaj je pravi naziv, sprejeli me bodo v Topolšico.

sv. Jelena, 19. 4. 1924: Spet je pred mano morje –

Andreju Makucu naj bi obe ženski (tedaj 28-letno Desanko in 20-letno Ljubo) povezala tudi ljubezenska / seksualna vez. Trenutno niso znani dokumenti, ki bi pričali o njunih stikih v času, ko je bila Maksimovičeva v Topolšici. Jo je pa Prennerjeva še desetletja pozneje imenovala »moja prijateljica«.

– – –
Katero jelke v Topolšici naj bi bile »srebrne plesalke« Desanke Maksimović, ni prav jasno: so jelke morda stale v zdraviliškem parku in so jih kasneje podrli,

prelepo modro morje /.../ Kako sem prišla na obalo modrega Jadrana? Kako sem prišla sem, ko pa se odpravljam v Topolšico? Spremlja me sestra, pa bom ostala nekaj dni. /.../ Neprestano potujem, skoraj vsak mesec sem v drugem kraju. Vse to – se zdi – zaradi zdravlja.

V zdravilišču Topolšica od **10. 6. 1924.**

13. 7. 1924: Spet sem na postelji – a ne doma v svoji sobici, ampak daleč stran, v bolnišnici – v zdravilišču Topolšica. /.../ Kako to? Iz Topolšice so mi sporočili, da so ustavili sprejemanje novih bolnikov, pa nisem več niti razmišljala o Topolšici. Ker je zdravnik zahteval, naj vsekakor odidem iz Zagreba, sem se sestala s Katico Dušić na Reki. Prav tisti dan, ko naj bi odpotovali, je prišel poziv: takoj v zdravilišče. /.../ Čutila sem malo bojazni pred zdravnikom, pred ljudmi, med katere bom prišla in če bom lahko šla k svetemu obhajilu. / Kakšen vtis je name napravilo zdravilišče? Leži v prekrasnem kraju. Vsenaokoli gozdovi in hribi. Tudi nastanitev je povsem lepa, ko pa prideš med paciente, bi pomislil, da si v Srbiji in ne v srcu lepe Slovenije. /.../ Po odredbi zdravnika moram ležati v postelji. To mi ni težko. Na silo želim iz mene narediti bolnika. Težava je, ker spet ne morem k svetemu obhajilu. Bojim se: če mi bo padla temperatura, mi bo potem zdravnik pustil vstati? Čim manj bi se morala vzdigovati. Sestre redovnice imajo vsak dan sveto mašo ob 6.15. Vprašala sem zdravnika, če smem, pa zaenkrat nikakor ne dovoli.

19. 7. 1924: Ni se še prav zdani. Vsi še spijo – nikjer se ne sliši ne glasu ne gibanja. Zgodaj je, štiri bo. – Tihceno pada dež, njegov zvok se dviga s šelestenjem listja v ubrano pesem, da ob zori pozdravi svojega Stvarnika. Rada imam to šumenje dežja in listja /.../ Danes ni slišati tistega živega ščebetanja in prepevanja mnogih ptic. Le tu in tam se sliši kakšna – kot da so se vse poskrile pred dežjem. Le vrane, ki jih je tukaj zelo veliko, veselo letajo in krakajo. Kot da jih dež nič ne moti. Jaz pa sedim v postelji /.../ Pravkar je zazvonilo v bližnji cerkvi – k sveti maši kliče.

20. 7. 1924: [Zdravnik ji je dovolil vstati ter iti k maši] Vstala sem bolj zgodaj, častita sestra pa me je odvedla v kapelo. Kapela ni prav majhna – le oltar v njej je majhen. Nad oltarjem je slika sv. Jožefa, prav takšna, kakršno imam doma. Tam sta še sliki Srca Jezusovega in Marijinega. Sredi kapele je nekaj klopi, ob strani pa se vrstijo stoli. Ko sem vstopila, so v klopeh klečale redovnice in glasno molile v latinščini. Redovnice, skupna molitev, Jezusova bližina, hrepenenje po obhajilu, vse skupaj je name delovalo tako, da sem začela jokati – močno jokati.

21. 7. 1924: Spet je zgodnje jutro. Gosta megla se vleče zunaj.

29. 7. 1924: Zvon zvoni – k sveti maši kliče – kliče, jaz pa še v postelji. Zdravnik mi ne dovoli tako zgodaj vstati. /.../ Za jutranji sprehod grem vsak dan v kapelo /.../ a takrat v njej ni več obhajanja in maše. To smem

je kje v gozdu res videla gručo jelk v snegu in vetru ali je vendarle šlo za običajnejše smreke ali samo za pesniško vizijo ... Kakorkoli: Topolšica je rojstni kraj te znamenite pesmi.

Zahvala: Najlepše se zahvaljujem za pomoč s podatki Simoni Vončina iz Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem ter Brigiti Rajšter, muzejski svetovalki iz Koroškega pokrajinskega muzeja v Slovenj Gradcu.

ROK POLES

samo v nedeljo. /.../ Gospod doktor – šef – kot ga kličejo, mi ne zaupa. Pravzaprav, bolje rečeno: ne verjame, da imam tako visoko temperaturo. Medtem ko druge s 37,5 naganja v posteljo, mene z 38,2 na sprehod. Nikoli nisem omenila, da se mi temperatura dvigne nad 38 [stopinj]. Najvišji na mojem seznamu je 37,8, pa tudi to mu je preveč. Ne verjame, zato je gospodu Mladenoviču, svojemu pomočniku, naročil, naj mi izmeri temperaturo. /.../ In ko mi je doktor Mladenović izmeril temperaturo – bilo je okoli pol desetih dopoldne – je bila temperatura 38 – od srca sem se nasmejala. – Ali zdaj verjamete? – Gospodična, verjamem in verjel sem vam. Toda gospod šef je mislil, da morda termometer ne deluje. Preskusili smo termometer – in je povsem v redu. /.../ Gospod šef je zadovoljen, če rečem, da se dobro počutim in če so temperature nizke. Prav. Saj mi ni slabo. In temperatura je, hvala bogu, malo nad 37,2 stopinje. Zdaj so vsi zadovoljni. Samo na teži še nič ne pridobivam.

10. 8. 1924: V tork, 5. 8., na dan Gospe Snežne – kako mi je postalo slabo. Bolečine so bile tako strašne, da so mi same lile solze iz oči. Klicali so zdravnika. Kako se je šele on prestrašil, ko sem naenkrat vsa pomodrela – vsa ledena otrpnila. Roke – vsak prst se je obrnil v svojo stran. Popoldne je spet nastopil takšen krč – tedaj sta bila poklicana dva zdravnika. Ves dan sem bila v hudih bolečinah.

24. 8. 1924: Jutri prideta sem oče in Božidar. Odpotovati moram v Crikvenico, da nastopim službo. Gospodje zdravniki so proti, vendar moram iti.

27. 8. 1924: Spet sem v Zagrebu, spet v svoji sobici, spet sama. A le za kratek čas. Pojutrišnjem že potujem v Crikvenico. /.../ pa sem spet v Topolšici.

7. 9. 1924: Po napornem potovanju do Zagreba in Crikvenice zaradi službe sem spet vrnila v Topolšico. /.../ Kako težko sem tokrat odhajala od doma. – Moj oče – kako se je razjokal – gledala sem za njim skozi okno. Solze so tekle iz oči, v glavi pa misel: ali ga zadnjikrat gledam? Mamica, sestra, tetka in služabnica, vse je jokalo.

11. 9. 1924: Danes je že četrti dan, ko ležim v postelji. Drugi dan po prihodu sem pričela krvaveti. Dva dni sem malo izkašljevala kri, temperatura je zrasla in zdaj moram mirno ležati. Tudi pisati ne smem dosti. Moram mirovati.

13. 9. 1924: Pravkar je zazvonilo, sestre kliče k sv. maši. /.../ Jaz pa v postelji – in ne vem, kako dolgo bom še takole ležala. /.../ Dnevi mi tako lepo minevajo. Ležim v sobi kot kak težek bolnik – pa brez težke bolezn. Včasih me obišče kakšna soseda, gospod doktor dvakrat dnevno in sestre bolničarke po potrebi, preostali čas pa sem sama. Prav ta čas, ko sem sama, mi je najljubši. Mirno in zbrano lahko razmišljam /.../ So pa dnevi, kot večeraj, ko od slabosti medlim in ni moč razmišljati – brez smisla, brez reda se pojavljajo in trgajo

misli. Niti ena misel se jasno ne konča, ko jo že prekine druga, povsem neznana in nepoklicana. Moji boleznji se je pridružilo še obolenje želodca in črevesja, to me je zelo vznemirilo.

16. 9. 1924: Še vedno ležim. Teško in počasi okrevam. Vseeno mi je lepo. Teško mi je brez sv. obhajila, brez cerkvice in gozdička, v katerega samo gledam skozi okno /.../

1.10. 1924: Že 24 dni nisem bila pri obhajilu, pa se vendar počutim srečno, zelo srečno. Veselijo me sonce in cvetje in dež me veseli in jesen, ki nas že boža. Tudi megla me osrečuje in krakanje številnih vran, pa tudi milo cvrkutanje ljubih ptičič. /.../ Gledam iz svoje bolniške postelje, kako vse bolj rumeni listje na drevju, vse bolj odpada – in malo mi je žal za vsakim lističem, ki umre – ker ga ne bom več videla in klepetala z njim skozi dolge ure mojih dni in noči, ko takole sama ležim. – Razžalosti me – pa me spet vzradosti – in mu vzklidem še zadnji »zbogom«, ko že trepetava v zraku, v vetriču – mojemu malemu prijatelju, ki umira. Tudi sama bom nekoč sklonila glavo in padla kot uveli listič /.../ Že tri dni zdaj ta, zdaj oni bruha kri. Vse je razburjeno, bolniki in zdravniki. Temperature rastejo – vse huje je in huje – vse to prinaša s seboj jesen – ki joka; pogosti močni nalivi se utapljaajo v deževnih solzah. Zakaj joče jesen? Mar za življenji, ki usihajo? Ne – ona ve, da je božji ukaz, da vse kar živi, kar se rodi, mora tudi umreti. Pa vendar zdaj jesen tako joče. /.../ Prav danes je gospod v sobi pod mojo dobil poslednje maziljenje.

2. 10. 1924: Še nikdar nisem videla tako lepega jutra, kot je bilo današnje. Zarana se je vlekla gosta megla in ko se je zasnivalo, so se prikazale vitke postave omorik in jelk kot črne sence. Naenkrat so zažareli oblaki od daleč vzhajajočega sonca – odboj žareče svetlobe je prebil sivo kopreno meglo – in glej – megla je bila rdeča. /.../ Rdeča megla – temno rdeče sence omorik in jelk – vse je bilo rdeče. – Le kratko je trajal sijajni naravni pojav – kratko, kot je vse na svetu kratko in minljivo. In spet dež – in spet so nebo prekrili oblaki – a nebo moje duše je vedro.

3. 10. 1924: Nebo danes ne joče. Sonce se veselo smeje z menoj. Sonce boža bleščeče rosne kaplje na iglicah visokega bora pred oknom. – Tudi one so mi danes ljubše, sonce mi lepše sijaje in krošnje vitkih omorik se mi danes smejejo od daleč, pozlačene s sončnimi žarkii. Ah, vsa narava se radosti z mano. Kako se ne bi. /.../ danes sem dobila sv. obhajilo. Napravili pa smo tako, da nihče od zdravnikov ni vedel. Oni bi bili proti. V drugem nadstropju v sobi 26 (moja soba je številka 13 ali lepše 12a) leži bolna in slabotna gospa iz Zagreba. Po častni sestri sva se dogovorili, da bo sv. obhajilo pri njej v sobi, kajti ona je sama, jaz pa nisem sama v sobi. Že včeraj pred poldnevem je bil župnik pri meni – in sem se spovedala. Ona tudi. Preden je vžšlo sonce, pred šesto jutraj, so potrkali na moja vrata. Vstala sem, šla v drugo nadstropje, skupaj sva se pripravili za sv. obhajilo. In ga prejeli. – »Dominus vobiscum! Zdaj je Gospod z vami.« nama je rekel odhajajoči gospod župnik. Ob 6.30 sem bila spet v postelji – bolnik kot poprej /.../ Še nikoli nisem imela jutraj tako visoke vročine.

16. 10. 1924: /.../ Še vedno ležim, zdaj po pravici, kot težek bolnik /.../ Že 4. 10. sem bruhalo malo več krvi – a še ne prav zelo veliko kot oni trije v pritličju. A dan pred tem je umrl eden od njih med krvavitvijo (eden iz komunistične družbe, kot pravi gospod zdravnik. A v to komunistično družbo šteje tudi mene.) Štirje sem bili, ki smo bruhalii kri – jaz le v manjši meri. Ker se mi je poslabšalo ravno po smrti tistega reveža, so stvar

vzeli mnogo resneje, kot je. Zelo so se vznemirili. /.../ Prišli so zdravniki, da bi ustavili krvavenje, da bi mi dali injekcijo kalcija – po raztopljeni soli naravnost v krvno žilo (veno). Da ne govorim o bolečinah /.../ Imam pretanke žile, pa ne morejo vbosti. Vendar je uspelo dati injekcijo kalcija po tretjem vbadanju. /.../ Nato so prišli, da bi mi dali še eno injekcijo, mislim, da raztopljene soli. Vbadali so, vbadali in iskali žilo po drugi roki. – Tekočina se je namesto v žilo razlila tudi pod kožo, zdaj so bile bolečine takšne, da mi roke niso mogli držati pri miru, zelo je trzala. – Morali so prenehati. Povili so jo in pustili, zakrčeno od bolečine. /.../ solze so mi zalile oči. – Po dveh urah so spet prišli in poskušali vbosti v levo roko, prebodeno že prej. – Spet enako. Od bolečine nisem mogla niti jokati niti govoriti – le solze so vrele. – »Spet nič,« je rekel zdravnik, povezujoč mi oblogo na levo roko. »Poskusili bomo na nogi.« – Samo pogledala sem ga, razumel je moj pogled in užaloščeno dejal: »Žal mi je, Danica, moramo. Spet bo tekla kri.« Sestra pa je gledala z usmiljenjem name, na moje zakrčene razpete roke, ter rekla sočutno: »Ubožica. Zdaj je pa res kakor Jezus na križu.« – Kar me razveseli, pa se nasmejem, rekoč (še sama ne vem, kako mi je to padlo na pamet): »Prebodli so moje roke in moje noge, vse moje žile so preštelii.« Tedaj se je tudi g. doktor nasmejaj in rekel: »Mali junak!« / Morala sem ležati mirno in nepremično. Umivali so me in mi česali lase – me hranili – in pikali. Vsak dan po dve injekciji v noge. Ne več v žilo – ker ni šlo – ampak neko drugo injekcijo. Vsak dan sem malce krvavela, šesti ali sedmi dan pa je še to prenehalo. / V nedeljo, 12. 10., sem izprosila, da sem smela vstati, da se enkrat dobro umijem in si sama počešem lase. Ko sem utrujena od tega velikega dela spet legla, se je v ustih že pojavilo nekaj krvi. – Popoldne mi je spet nekaj zavrelo v prsih: vrek, vre in ko prevre – spet malo krvi. Spet je prišel zdravnik – bilo je okoli šeste zvečer. Ponovno – nikakor se ni dalo vbosti v žilo – tokrat sem se tudi sama vznemirila. Zelo čudno sem se počutila. Niso mi mogli dati prave injekcije, v prsih pa mi je vrelo in šumelo in bilo nas je res strah, da se bo kri ulila še v večji meri. Bala sem se, da ne bi ponoči mučila zdravnika in sester, ki se že čez dan nagarajo. Nepremično sem ležala vso noč proseč, naj pride jutro. Noč je bila dolga – brezkončno dolga. Pripravljala sem se na smrt. Bila je mala smrtna borba. Prvič sem občutila nek strah. Strah pred večnostjo /.../ To je bila strašna noč /.../ Ob zori, okoli šestih, sem na novo zakrvavela, pa ne dosti. Ta dan me niso ne umivali ne česali, kajti vsak najmanjši gib je izzval krvavitev. Na prsi so mi dali napravo za hlajenje, skozi katero neprestano teče mrzla voda. /.../ takšno me je našel moj dragi mili bratec Božidar. Prišel je na obisk, da bi videl, kako je z mano – ker nisem nič sporočila domov, da se mi je »poslabšalo«, kot pravijo zdravniki. Ubožec – kako je to delovalo nanj. Nisem smela govoriti – saj tudi nisem mogla. Poskusila sem nekajkrat, pa – ker se je vsakič končalo z malce krvi – mi niti Božidar ni dovolil govoriti. Moj ljubi Božidar je sedel ob meni ves dan in mi pripovedoval vse mogoče od doma in iz Zagreba. Bil je zelo pretresen, čeprav je to skrivaj. Vem, dobro sem videla – stvar je vzela dosti resneje, kot je zares – ali pa – ljubi bog – je z mano res tako resno – mar samo jaz tega ne vidim? Odšel je. Oči sem imela polne solz – on tudi. Spet sem pomislila: »ali ga zadnjič vidim?« /.../ Odtlej ležim enako, nepremično. Še me umivajo in češejo. Ali mi je bolje? Ne vem. Ves čas malce krvavim, boli me v prsih in hrbtu /.../ pred tremi dnevi je premilil tisti človek, za čigar dušo sem toliko molila. Tisti v sobi št. 1. Pravijo, da je umrl mirno in lepo. /.../ Ne

vem, zakaj se tako skriva, če kdo umre v zdravilišču. Bržčas, da se pacienti ne vznemirjajo. Ko se je zmračilo in je padla noč, so pokojnega prinesli ven in odpeljali na pokopališče v Šoštanju. V kratkem času sta umrla že dva iz »komunistične družbe«. Tretji, tudi na poti v večnost, si je najbrž zaželel umreti doma, kajti včeraj je odšel (odpeljali sta ga žena in mati). /.../ ta je prejel poslednje olje. Je sploh prišel živ do doma? – Zdaj sem iz te družbe le še jaz, ampak meni se moje stanje ne zdi tako resno. Povsem so me izolirali od družbe. Da čim bolj mirujem, je zdravnik prepovedal obiske – prav nihče ne sme k meni. /.../

3. 10. 1924: Minilo je 38 dni. Moj bog, moj bog, pomagaj, pomagaj, kajti moči mi zmanjkuje. Ni mi mar, da sem daleč od svojih, zapuščena od vseh, ni mi mar, da sem med tujimi in neznanimi ljudmi – ki se po večini posmehujejo bogu, ni mi mar, da me tu nihče ne pozna in ne razume, da sem brez toplih besed matere in svojega očeta in tistih, ki mi razumejo dušo – ni mi mar. /.../ Gledam posteljo v svoji sobici, moje cvetje, ki je kot balzam na rane v moji boleznii. Hiša v snegu sredi gozda na vrhu gore. – Gledam z oken, če se vidiijo hiše in sledovi ali jih pokriva siva megla. – Vozim se skozi ponosno Bosno, igran se z belo peno razburkanega morja. Ob pomarančevcih, obloženih. Zdaj sem tu že dolge mesece. Nič ne delam – le ležim in ležim. Ali sem res tako bolna – mislim, da bi še mogla delati, mnogo, mnogo. Saj do zdaj nisem še nič naredila. Ali bo tako vsako leto potonilo v prepad večnosti – brez vsakega mojega dela?

[1925] Mnogo dni je minilo od 1. januarja 1925. – Morala sem prekiniti pisanje, moj bog, saj sem, zapisujoča tvoje ime pljuvala kri. Kri tebi na pragu novega leta. Potem sem morala ležati mirno, mirno.

1. 5. 1925: Dan, da si ne morem predstavljati lepšega. /.../ Ko gredo drugi v cerkev, imam mali oltarček na svoji mizi. Sestra Karitas mi je prinesla lep kip presvete Device. Okrasila sem ga s samim belim cvetjem. Z belim majskim bezgom.

2. 5. 1925: Danes le nekaj besed, kajti roke imam ranjene in zakrčene od včerajšnjih injekcij in danes me čaka isto. /.../ prepričili so mi že vse žile na obeh rokah. – Mraz je. Vso noč in ves dan pada dež ob zavijanju hladnega vetra.

3. 5. 1925: Danes je sveta nedelja – katera, odkar sem v postelji – mislim, da 31. ali 32. /.../ danes sem spet povsem izmučena.

4. 5. 1925: Vžšlo je sonce – toplo in lepo majsko sonce – je štiri proč in od 4h do 5h imajo vsi pacienti prosti čas. Nekaj jih je odšlo na majske pobožnosti, ostali pa ven kot čebelice, da se malo posprehodiijo in ogrejejo. Tu so me prekinili. Prišla sta sestra Karitas in g. doktor dat injekcijo. Hvala bogu, danes je takoj naletel na prvo žilico. Po prvem vvodu je bilo končano. – To me veselii zaradi njega. Siromak se tako namučii z mano.

5. 5. 1925: Ne vem, je bilo to rečeno meni v porog ali ne. – Marija, povedala ti bom ta razgovor z g. doktorjem – kajti z njim v zvezi imam zate veliko prošnjo. Odkar se mi je bolj poslabšalo, pride vsak dan k meni g. doktor pogledat, kako mi gre. Tudi danes je bil. – Kako je, Danica? – Sede ob posteljo in sklene roke, nekaj šepeta in zavija z očmi: Po pravici vam povem: kadar vas vidim v postelji, moram – proti svoji volji – pomisliti na svetnika. Vidim vas kot nekakšno svetnico, res, ne smejte se. Gledajoč vas, dobi človek voljo k molitvi – sveta Danica. – Od srca sem se smejala in vprašala: Kaj je takega na meni, da na vas tako deluje? – Ne vem, ob vas ni moč živeti, ne da mi pomislil na tisti svet, na svet duhov – človek bi, samo vas videč, začel razmišljati –

in verovati. (V nekem razgovoru je izjavil, da je ateist – Bržčas, da se fanatični ateist, tako je rekel.) Danica, vi niste kot navadni ljudje, ste neka posebna pojava, nek fini duh, poduhovljena, ne človek. – Ne, gospod doktor, sem običajna smrtnica, saj, glejte, že 8 mesecev ležim v tej postelji. – Če vam pravim, da dajete s svojo pojavo človeku pobude za razmišljanje o filozofskih vprašanjih. – Ne vem, jaz nič ne dajem, kdo drugi to daje. – Samo razmišljajte, dobro bo. – Čakajte, malo ozdravite, potem bova razpravljala. – Marija! Glej, dober človek je, delaven, požrtvovalen – človek, ki ne veruje. A tudi on ima dušo – tudi za njegovo dušo je tekla predragocena Jezusova kri. Marija, že bereš prošnjo mojega srca – da, da – to dušo hočem. Prosi Jezusa, da mi daruje to dušo. Rešitev te duše v večnosti. /.../

8. 5. 1925: Bilo je 8. septembra, na Marijino rojstvo. Jutraj sem še bila pri sveti maši in obhajilu, potem pa sem izvrgla malo krvi (ampak samo malo) in morala v posteljo. Ležim, vse od tedaj ležim do danes. Ravno je osem mesecev. Če bi mi kdo rekel: ležati v bolnišnici osem mesecev – kako se to zdi grozno – pa glej, minilo je osem mesecev, hitro je minilo in ni bilo strašno /.../

9. 5. 1925: Smo na pragu novega dne – sonce ni še niti vžšlo, šele dviga se in kuka skozi zeleno vejevje – na svežem svilnatem zelenju se tako čudovito bleščijo rosne kapljice. – Rano jutro je – v zdravilišču se ne sliši niti glaska – šele malo prej je zazvonil zvon na kapeleli, v znak, da se začinja sveta maša. Različni zvonki glasovii številnih ptičic se mešajo v čudovito skladbo kot izurjen zbor – pejoje svojo jutranjo pesem, jutranjo molitev svojemu dobremu stvarniku. V skladni spev, v nepreštevnot teh različnih glasov, se zaslišii od časa do časa jasni glas zvok male kukavice: Ku-ku – ku – ku – ku! In čiv čiv cvrkutanje vrabcev in krakanje vran in cici be, cici be malih sinic. Kdo bi razbral in si zapomnil vse te nežne glaske.

10. 5. 1925: /.../ Dežuje – nebo se je ovilo s sivim pajčolanom – pogled skozi okno prodira skozi to tančico – kot morje, v katerem se je potopilo vse upanje. – Vendarle nad oblaki sijee sonce. – Danes je v zdravilišču vse nekako razburjeno. Že včeraj je prišel avtomobil čeka isto. /.../ prepričili so mi že vse žile na obeh rokah. – Mraz je. Vso noč in ves dan pada dež ob zavijanju hladnega vetra.

12. 5. 1925: Mineva dan za dnem – deževni so in hladni, čeprav je mesec maj. Vendarle vse tako lepo zeleni in raste, se bohoti in cvete. Vsak dan gledam skozi odprto okno lepše, nove slike božje narave. Ležim – ležim in razmišljam, kako je dosti ljudi šibkejših in bolnejših od mene – pa se mučijo in delajo /.../ jaz pa ne delam nič – glej, danes že tretji dan ne gre temperatura višje kot 37,3 – to skoraj ni nobena povišana temperatura. Te dni sem se že tolikokrat vprašala: »Zakaj pravzaprav ležim in igran bolnika?« Zares, zadnje dni, ko je malo popustila temperatura (bolečine v prsih pa pravzaprav ne), se je začela bolj oglašati tuberkuloza v črevesju. Ta črevesna bolezen, ta daje zdravnikom največ skrbi in dela, mene pa tuči in slabi. Počasi izgubljam težo – čeprav že nisem tako slaba. /.../

14. 5. 1925: Včeraj je malo posvetilo sonce. Tudi deževalo je. – Tudi v mojem enoličnem vsakdanjem življenju se je malo spremenilo. Gospod doktor mi je dovolil, da smem ob dneh, ko mi pade temperatura pod 37,3, popoldne med 4. in 5. malo vstati in sedeti četr ure v sencii na balkonu. O, kakšen napredek po osmih mesecih ležanja. S kakšnim veseljem, s kakšno radostjo sem sprejela to dovoljenje /.../ Bolečine v prsih še niso

popustile, pa najbrž to ni od pljuč – morda nadražena porebnica /.../ Ah, še ena novica in radost tega dne. Danes sem prvič slišala ljubi mi poletni zbor cvrčkov – ali čričkov, kot jim pravimo. Zri, zri, zri – se razlega v stotniji odtentkov glasov – pa so tu – drobni majhni črički, skriti po travi, nikdar jih ne najdeš – a vse večere se razlega njihovo črikanje. Radostno sem jih pozdravile, majhne glasnike poletja.

15. 5. 1925: Tri so – tri bele cvetice, ki so mi jih prinesli – tri ivanjščice. »Prve ivanjščice, prve ivanjščice – hvala bogu, da jih vidim!« sem vzklikala radostno. Dobri bog, tudi ivanjščice že cveto – pa ne bi niti vedela, če mi jih ne bi prinesli. O, kako lepo mora biti zunaj, saj zdaj je že poletje odelo vso naravo v pisano svilo. /.../ **17. 5. 1925:** Kako čudno – te dni mi je padla temperatura – včeraj pa strašne bolečine v glavi. Gospodje zdravniki so imeli z menoj mnogo dela. Ne vem, naprezali so se – jaz pa tisti skoraj dve uri nisem niti razumela, kaj govorijo – z veliko napora sem jih komaj prepoznala – in šele po injekciji so mi bolečine malo popustile. Vem, govorili so mi, jokala sem in metala glavo sem in tja in škripala z zobmi – od bolečine, pa vse brez glasu in stoka.

18. 5. 1925: Zdaj pada tih dežek po tistem vetru, bliskanju in grmenju – po nalivu in močni toči. Še se nekje v daljavi slišii od časa do časa odmev grmenja – k večeru se nagiba, zdaj je čas, ko mnogokje potekajo majske pobožnosti /.../

23. 5. 1925: Vedno nove boleznii mi odkrivajo. Pred nekaj dnevi je zaskrbela gospoda zdravnika ena, ki se je pojavila na srcu – zdaj pa še precejšnje bolečine. Vendar ga najbolj skrbi moje bolno črevo. To ga skrbi celo bolj, kot moja bolezen pljuč. /.../ Na enem mestu, pravi, se očitno vidi oboleli del. Morali bi pregledati še z Röntgenskimi žarkii. Če je bolezen samo na tem mestu (v kar malo dvomi), je brezpogojno potrebna operacija – brez tega ne bo zdravja. Pravi, da je treba odstraniti bolni košček črevesja. Moj bog, kaj bodo še našli. /.../ **24. 5. 1925:** /.../ Danes je nekoliko bolj živo v zdravilišču – po dolgih sedmih mesecih se je vrnil doktor šef – g. Savić. V teh dneh bo zdaj odšel g. dr. Nikolić – on in njegova gospa sta bila zelo dobra z menoj. Koliko se je zavzel zame in se namučil z mano. /.../ **25. 5. 1925:** Mislim – ker mi je malo lažje, ker je bolezen malo popustila jeklene okove, s katerimi me stiska, in je temperatura padla (37,2); še vedno ležim, a morala bi delati – tudi mogla bi delati. Želela sem pisati domov, da pridejo pome – da pridejo takoj. – A ne. – Tako ali tako mi je obljubil oče, da pride na Telovo, pa naj potem uredi z zdravnikom. Le 14 dni je, pa se mi zdi čakanje kot večnost.

27. 5. 1925: Domov – moj bog, kako se neizrečeno veselim doma. Dan sem že izbrala – grem v četrtek, 4. junija – tako hočem, da bom na prvi petek, prvi petek v mesecu Srca Jezusovega, v mesecu juniju, doma. – Na ljubi praznik Srca Gospodovega bom morda mogla v cerkev. Moj bog, v cerkev po dolgih devetih mesecih ležanja – to bo, kot bi vstala od mrtvih. – Danes je odpotoval dr. Nikolić. Zelo dober je bil do mene, on in njegova gospa. Mislim, da z nikomer v zdravilišču ni imel toliko muka in dela, kolikor se je trudil, da bi mi pozdravil črevo. Vsak dan se je zadnji mesec trudil z dajanjem injekcij – in žal mu je, ker je uspeh neznahten ali ga ni. Obljubil mi je, da bo v Zagrebu poskrbel zame, ker je zdaj važneje pozdraviti črevo kot pljuča. Mnogi so jokali za njim. Vsem je bil dober. Najbolj so jokali otroci.

31. 12. 1925: V začetku tega 1925. leta sem bila v Topolšici, v postelji. Izmenoma je šlo na boljše in na

slabše. 22. 4. sem prejela sveti zakrament umirajočih po velikih izbruhih krvi. 30. 5. sem se vrnila v Zagreb. Septembra sem odšla v Crikvenico, da bi nastopila službo. Po osmih dneh sem se vrnila domov, kot bolnica – ne da bi pravzaprav karkoli postorila. Tako so mi minevali dnevi.

Danica Širola je umrla 2. septembra 1926, pokopana je na zagrebškem Mirogoju. – Dnevnik prinaša nekaj novih stvarnih podatkov o Topolšici: kako je izgledala zdraviliška kapela; da je imela svoj zvon, ki je ob 6.30 klical šolske sestre k maši; da so imeli napravo za hlajenje bolnikov; da so imeli bolniki prosti čas med 4. in 5. uro; da je zdravilišče med odsotnostjo dr. Savića vodil dr. Stevan Nikolić iz Zagreba (ki je dr. Saviću napisal nekrolog v reviji »Nova Evropa«). Še Daničina pesem, ki jo je napisala v Topolšici:

Ko na vzhodu se zasniva

Ko na vzhodu se zasniva zgodnja ura sveže umita pride – pride in neslišno in počasi med vejami zelenih gostih krošenj se prebija – pot si išče slednjic pade mi v ležišče svetel pramen sončnih žarkov. Kjer leži – tu se smeji zlati žarki pa se igrajo in so svetli in sijočii in so vročii in v igri prepleteni – vse močnejee lezejo vse bliže k meni me pocukajo za roko naj še jaz igran se malo z njimi pa se dajmo – poigrajmo – oni z mano in jaz z njimi šepetajo klepetajo govorijo kaj so videli pred dnevi: bajno bujno belo cvetje moj preljubi dom obdaja ah, tam daleč, daleč le še glo, pa spet grejo, kamor gre pogled – v daljave ljubijo me božajo me pa jih prosim nesite pozdrave, žarki blagi v kraje, kjer živijo moji dragi ko jih sonce bo poljubilo vrh glav bodo prepoznali moj pozdrav? Topolšica, 7. 5. 1925

Viri: »Danica«: tinyurl.com/5es2phr2, tinyurl.com/mr43r48u. – »Portret«: tinyurl.com/2p8tukys. – »Dnevnik 1924«: tinyurl.com/5ac82mhh. – »Dnevnik 1825«: tinyurl.com/5e49fsry. »Nova Evropa«: tinyurl.com/

Danica Širola

njen brat
dr. Božidar Širolanjen oče
Stjepan Širola

Življenje piše zgodbe

Kdo je Laky?

Izkupiček tekmovanja žerjavistov v dobrodelne namene

Za 5. Mednarodnim tekmovanjem žerjavistov, ki bo 9. septembra pri Ribiški koči od 15.00 dalje na Družmirskem jezeru, stoji Športno kulturno društvo Šoštanj. Vodja tega društva je Adnan Saličević, poznan tudi pod imenom Laky. Z namenom, da o njem spoznam nekaj več, sem ga povabila na pogovor, a je ta šel v drugo smer, kot sem si zamislila. Takoj mi je namreč povedal, da se osebno ne želi postavljati in da ni važno, kdo je on, samo da se projekt izpelje dobro in v zadovoljstvo vseh. Kljub temu sva izmenjala nekaj besed o njem, o žerjavistih, o društvu in tudi o nedavnih poplavih, pri sanaciji katerih se je Športno kulturno društvo več kot izkazalo. In nenazadnje sem izvedela tudi, zakaj Laky rad kupuje igrače.

Kdo je Laky?

Adnan Saličević je rojen 16. marca 1984 v bosanskem Cazinu. Družina je živela skromno, zato je pri 21. letih odšel za delom v Slovenijo. »Nobene-ga nisem imel tukaj,« pove. Poslal je prošnjo na Primorje Ajdovščina in k sreči dobil pozitiven odgovor. Službena pot ga je prinesla v Šoštanj, kjer je delal v TEŠ na bloku 6, in po letu 2012 tukaj tudi ostal. Primorje je šlo namreč v stečaj. Ustvaril si je družino in takoj postal dejaven v lokalni skupnosti. Na družino je izjemno ponosen, njegov obraz kar zasije, ko govori o ženi Nadži in sinu Kevinu. Primerjava Šoštanja in Ajdovščine? »V Šoštanju so ljudje bolj odprti, prijazni, bolj si pomagajo med seboj.« Čeprav pove, da ima prijatelje povsod po Sloveniji. O stikih z domovino pravi, da jih seveda še vedno ima, čeprav je potovanje domov strošek. Tudi za starše, ki ga tu in tam obiščejo, predstavlja obisk Slovenije finančno breme, saj so v Bosni še vedno nekoliko težji pogoji življenja. Ime Laky? »Po očetu sem ga dobil; njega so vedno klicali tako in tako sem pod tem imenom znan tudi jaz.« Po poklicu je elektrotehnik, na delovnem mestu delovodje, vmes je bil samostojni podjetnik. A v Primorju je delal kot žerjavist in ljubezen do teh ogromnih strojev je ostala.

Evropsko tekmovanje žerjavistov

»Leta 2013 je bilo v Prekmurju tekmovanje žerjavistov, ki ga je organiziral eden izmed mojih prijateljev. To je velik organizacijski in finančni zalogaj, zato se ga najbrž ni več lotil, mene pa je navdušil. Leta 2017 sem ga prvič organiziral v Šoštanju. Če zdaj pogledam nazaj ... čudno, da sem ga sploh izpeljal! (smeh) Bil sem neizkušen, delal sem napake. Že takrat mi je pomagalo podjetje Ferokov d. o. o., gradbeni žerjavi Prebold, ki je z mano vsa leta. In tudi sedanji župan Boris Goličnik, ki je zame vsestranski človek, mi je po-

magal. Spoznala sva se, ko sem delal na bloku 6, on pa je bil zaposlen v termoelektrarni. Leta 2018 sem imel že deset udeležencev – tekmovalcev in tako je šlo iz leta v leto bolje. Tekmovanja je prekinila epidemija kovida, v letu 2022 pa smo nadaljevali s 4. tekmovanjem, ki je bilo izvedeno pod Vilo Široko v Šoštanju. Bilo je kar 17 udeležencev iz različnih držav, tudi iz Bosne. Izkupiček je šel v dobrodelne namene, za gospoda Meha, ki se je poškodoval v prometni nesreči. Lani je bil častni pokrovitelj tekmovanja predsednik Borut Pahor, žerjaviste pa so ocenjevali štirje mednarodni sodniki.«

Zahteven projekt torej, za katerim organizacijsko stoji Adnan z ekipo, predvsem člani ŠKD, na katere se popolnoma zanese. Ob tem prizna svojo »hibo«, da rad ve za vse in da pričakuje, da tudi vsak opravi svoje delo takoj.

Foto osebni arhiv

Foto osebni arhiv

MILOJKA B. KOMPREJ

Letošnja lokacija ob jezeru je idealna zaradi velikega prostora, ki je na voljo. Pričakujejo veliko udeležbo, ki bo tudi logistično zahtevnejša. Dogodek je namreč mednarodno oglaševan. Tudi nočitve je treba poiskati, hrano za udeležence, pridobiti ustrezna dovoljenja in še kup drugega. Priprave so že v sklepni fazi in tudi letošnji izkupiček bo šel v dobrodelne namene. Kam? »Otrokom oz. družini, ki je tega res potrebna. Šolske potrebščine in vse, kar je potrebno za mirno šolsko leto,« je optimističen in se že vnaprej zahvaljuje vsem sponzorjem, donatorjem, vsem, ki so se odrekli honorarju, tudi nagradam, in vsem, ki ga podpirajo, predvsem lokalni skupnosti. »Preveč jih je, da bi jih naštel, in se bojim, da bi koga pozabil,« pove, »a brez njih bi bilo nemogoče izvesti takšen projekt.«

Še o samem tekmovanju. Kot smo rekli, žerjaviste ocenjujejo mednarodni sodniki, tekmovalci pa se pomerijo v praktičnih veščinah, natančnosti pri prenašanju bremen in času izvedbe. Zagotovo bo več kot zanimivo, tako za tiste, ki so »zaljubljeni« v te ogromne, a hkrati izjemno natančne stroje, kakor za tiste, ki ne vedo o njih ničesar. Ob tekmovanju bo razstava težke mehanizacije, otroci se bodo zabavali na napihljivih igralih, prisoten bo DJ Robi, po uradnem delu pa sledi Prižig lučk ob Družmirskem jezeru in nato veselica s Potepini. Res mu je treba priznati odlične organizacijske, delovne, prijateljske in še kakšne vrline. Ko ga pohvalim, mi spet zabiča, naj ne pišem preveč o njem, ker ga je življenje vedno na nek način »trdo držalo«. Zato je hvaležen za vse, kar lahko dela, ustvarja in doživi. Od tod tudi ljubezen do igrač, ki jih kljub ženinemu negodovanju kupuje svojemu sinu, »da ima on, česar sam ni imel«, hkrati pa prizna, da s tem enako razveseli sebe.

Športno kulturno društvo Šoštanj

»Društvo je bilo ustanovljeno leta 2021, decembra, zaradi lažje organizacije dela in ker so nekateri izrazili ideje za projekte, kot so delavnice za otroke, igre in podobno.« Tudi Evropsko tekmovanje žerjavistov je leta 2022 padlo pod izvedbo društva in ker je v njem res složna in delovna ekipa, gre vse lažje. Od ustanovitve dalje so bile v okviru društva realizirane delavnice za otroke, pohod v hribe, zabavne igre na Trgu svobode v Šoštanju in še kaj. V nedavnih poplavih od 4. avgusta dalje pa so se člani še potrdili tudi v prostovoljstvu in humanih dejanjih.

Prostovoljstvo

»Ja, nič, zjutraj sem šel v službo, prišel do Šmartnega ob Paki in ker je bila cesta poplavljen, sem se obrnil in šel domov. Ni mi dalo miru, stopil sem do gasilcev in ponudil pomoč. Poklical sem ostale člane in v petek smo cel dan polnili vreče s peskom.« Od takrat naprej so bili vse dni na terenu. Najprej so reševali situacijo v poplavljeni hiši v Penku, nato so šli v Savinjsko, Črno na Koroškem in kjer je bilo potrebno. Ker sem bila sama deležna njihove pomoči, lahko tudi na tem mestu v imenu vseh, ki so jim pomagali, rečem en iskreni hvala! »Kaj češ,« reče Laky na koncu in pomolči. Res ni zgovoren, res ne pove veliko, a strinjam se z njim, da ljudi nredstavliaio deiania. ne besede.

Foto osebni arhiv

Vidimo se torej 9. septembra na Evropskem tekmovanju žerjavistov, ki bo na prizorišču ob jezeru ob 15.00. Od 20.00 naprej bo pozornost namenjena tudi Prižigu lučk na jezeru, kjer bo spomin na potopljeno vas osvetlilo okoli 2000 lučk.

Izkupiček od prireditve Evropsko tekmovanje žerjavistov bo šlo v dobrodelne namene, prispevate pa lahko tudi vi na TRR društva, odprt pri DBS – SI 56 1966 05 015 165166.

Foto osebni arhiv

Foto osebni arhiv

Knjižnica

MARJETKA BLATNIK

Mestna knjižnica Šoštanj – september 2023

KNJIŽNI SEJEM

PONEDELJEK, 4. 9., 10.00–18.00

Za vse ljubitelje starih knjig, sejem rabljenih knjig, prvi ponedeljek v mesecu. Poleg podarjenih knjig prodajamo tudi knjige, ki so odslužile svojo nalogo v naši knjižnici, z namenom, da najdejo pot med ljudi in tako polejšajo dan strastnim bralcem in zbirateljem.

RAZSTAVE

DVOREC GUTENBUHEL

SEPTEMBER, OKTOBER 2023

V Ravnah pri Šoštanju stoji čudovit dvorec Gutenbüchel. Lastniki so se zelo hitro menjali, pomembnejši med njimi pa so bili Woschnaggi, ki so stavbo prezidali in ji dali današnjo podobo. Ohranjena je dragocena notranja oprema z imenitnimi parketi, intarziranim pohištvom in lesenimi zidnimi oblogami. Še posebno vrednost pa daje stavbi lep park z mnogimi okrasnimi elementi. Avtorica razstave je Andreja Jurkovnik v sodelovanju z arhitektko Matejo Kumer.

VRTEC ŠOŠTANJ

Razstavljali bodo otroci Vrtca Šoštanj, enote Biba.

BRALNI PAKET

PRIVOŠČITE SI ... ČAS ZA KNJIGO

Čas se ustavi v družbi dobre knjige, zato se pustite presenetiti in si postrezite s paketom treh romanov po izboru vaše knjižničarke ali knjižničarja.

POTOPIS

MOJCA MLAKAR VASIČ: NEPAL – 14-DNEVNI TREKING NA GOKYO RI (EVEREST REGION)

TOREK, 26. 9. 2023, OB 18.30

Nepal – dežela nasmejanih obrazov, snežno belih gorskih velikanov in budističnih templjev že leta privablja ljubitelje gora iz vsega sveta. Mojca Mlakar Vasič se je odpravila na 14-dnevni trekking proti enemu izmed najlepših razglednikov na najvišjo goro sveta.

PRIREDITVE ZA OTROKE IN MLADINO

POZDRAVLJENA, VRTEC IN ŠOLA

(otroški oddelek Mestne knjižnice Šoštanj)

Na otroškem oddelku bomo pripravili pravljice, ki govorijo o prvem obisku vrtca in o začetku šole. Vse knjige si bodo otroci lahko izposodili.

